

ОСОБЛИВОСТІ УНІВЕРСАЛЬНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В БОРОТЬБІ З ОКРЕМИМИ ВИДАМИ ЗЛОЧИНІВ (НА ПРИКЛАДІ КОРУПЦІЇ)

Нуруллаєв І. С.,
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено дослідженню особливостей міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю на універсальному рівні на прикладі боротьби з корупцією. У статті зазначено, що із середини 1970-х рр. ООН почала відігравати дедалі важливішу роль у забезпеченні ефективності співробітництва держав у боротьбі з корупцією. Антикорупційні зусилля органів ООН були спрямовані на формування універсального організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва, що є стандартною формою організації співробітництва в боротьбі зі злочинністю. Такий механізм має в основі багатосторонній міжнародний договір, що передбачає створення відповідного органу конвенційного контролю за його дотриманням. Специфіка корупції передбачає залучення до боротьби з нею інших міжнародно-правових інструментів, що спрямовані на боротьбу з організованою злочинністю, відмиванням «брудних грошей» тощо, та створених на їх основі контрольних органів. Також досліджуваний механізм є водночас міжнародно-правовим і політичним. Це означає, що міжнародне співробітництво в боротьбі з корупцією спирається на засоби дипломатичного впливу, які широко використовують міжнародні міжурядові організації. Зокрема, ключове значення на універсальному рівні мають такі прийняті в межах ООН юридичні та політичні документи про боротьбу з корупцією: Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб 1996 р., Декларація ООН про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях 1996 р., Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., Конвенція ООН проти корупції 2003 р. Сукупність цих актів складає своєрідну нормативно-правову основу універсального організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією.

У статті зазначено, що міжнародне співробітництво в боротьбі з корупцією демонструє зразок сучасної універсальної моделі міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та окремими її видами. Водночас звернено увагу на важливість досягнення принаймні мінімального рівня взаємодії всіх форм міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю. Підкреслюється, що належне виконання універсальною моделлю міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю й окремими її видами координуючої ролі у відносинах із регіональними механізмами боротьби зі злочинністю залишається проблематичним. Це жодним чином не принижує значення універсальної моделі та свідчить, скоріше, про потребу в чіткому визначенні універсальних і регіональних пріоритетів, у межах яких можлива ефективна координація міжнародної та міжнародно-правової співпраці.

Статья посвящена исследованию особенностей международного сотрудничества в борьбе с преступностью на универсальном уровне на примере борьбы с коррупцией. В статье указано, что с середины 1970-х гг. ООН начала играть все более важную роль в обеспечении эффективности сотрудничества государств в борьбе с коррупцией. Антикоррупционные усилия органов ООН были направлены на формирование универсального организационно-правового механизма международного сотрудничества, который является стандартной формой организации сотрудничества в борьбе с преступностью. Такой механизм имеет в основе многосторонний международный договор, предусматривающий создание соответствующего органа конвенционного контроля за его соблюдением. Специфика коррупции предусматривает привлечение к борьбе с ней других международно-правовых инструментов, направленных на борьбу с организованной преступностью, отмытием «грязных денег» и так далее, и созданных на их основе контрольных органов. Также исследуемый механизм является одновременно международно-правовым и политическим. Это означает, что международное сотрудничество в борьбе с коррупцией опирается на средства дипломатического воздействия, которые широко используют международные межправительственные организации. В частности, ключевое значение на универсальном уровне имеют такие принятые в рамках ООН юридические и политические документы по борьбе с коррупцией: Международный кодекс поведения государственных должностных лиц 1996 г., Декларация ООН по борьбе с коррупцией и взяточничеством в международных коммерческих операциях 1996 г., Конвенция ООН против транснациональной организованной преступности 2000 г., Конвенция ООН против коррупции 2003 г. Совокупность этих актов

составляет своеобразную нормативно-правовую основу универсального организационно-правового механизма международного сотрудничества в борьбе с коррупцией.

В статье указано, что международное сотрудничество в борьбе с коррупцией демонстрирует образец современной универсальной модели международного сотрудничества в борьбе с преступностью и отдельными ее видами. В то же время обращено внимание на важность достижения по крайней мере минимального уровня взаимодействия всех форм международного сотрудничества в борьбе с преступностью. Подчеркивается, что надлежащее исполнение универсальной моделью международного сотрудничества в борьбе с преступностью и отдельными ее видами координирующей роли в отношениях с региональными механизмами борьбы с преступностью остается проблематичным. Это никоим образом не принижает значение универсальной модели и свидетельствует, скорее, о необходимости четкого определения универсальных и региональных приоритетов, в рамках которых возможна эффективная координация международного и международно-правового сотрудничества.

The article is devoted to the study of the peculiarities of international cooperation in the fight against crime at the universal level by the example of fighting corruption. The article says that since the mid-1970s the UN has begun to play an increasingly important role in ensuring the effectiveness of state cooperation in the fight against corruption. The anti-corruption efforts of UN bodies were aimed at forming an organizational and legal mechanism for international cooperation of a universal level, which is the standard form of organizing cooperation in combating crime. Such a mechanism is based, firstly, on a multilateral international treaty providing for the establishment of an appropriate body of conventional monitoring of its observance. Secondly, the specificity of corruption envisages the involvement of other international legal instruments aimed at combating organized crime, "money laundering", etc., and the control bodies created on their basis. Thirdly, the mechanism under study is, simultaneously, international legal and political. This means that international cooperation in the fight against corruption is based on diplomatic means that are widely used by international intergovernmental organizations. In particular, the following legal documents on combating corruption adopted by the United Nations are key at the universal level: International Code of Conduct for Public Officials of 1996, UN Declaration on Combating Corruption and Bribery in International Commercial Transactions 1996, UN Convention against Transnational Organized Crime 2000, UN Convention against Corruption 2003. All these acts constitute a kind of normative and legal basis for a universal organizational and legal mechanism for international cooperation in the fight against corruption.

The article notes that international cooperation in the fight against corruption demonstrates an example of a modern universal model of international cooperation in combating crime and its separate types. At the same time, attention is drawn to the importance of achieving, at least a minimum level of interaction for all forms of international cooperation in combating crime. It is emphasized that the ability of a universal model of international cooperation in combating crime and its separate types to perform a properly coordinating role in relations with regional mechanisms for combating crime remains problematic. This in no way belittles the importance of the universal model. This shows, rather, the need for a clear definition of universal and regional priorities, within which effective coordination of international and international legal cooperation is possible.

Ключові слова: ООН, Декларація ООН про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях 1996 р., Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., Конвенція ООН проти корупції 2003 р.

Постановка проблеми. Міжнародне співробітництво в боротьбі зі злочинністю відбувається на універсальному, регіональному (субрегіональному) та на двосторонньому рівнях. Порівняти й довести більшу чи меншу дієвість кожного із цих рівнів буде важко без урахування специфіки та мети співробітництва в кожному окремому випадку. Однак цілком можна говорити про особливості такого співробітництва, зокрема й щодо боротьби з окремими видами злочинів. Важливим є також досягнення принаймні мінімального рівня взаємодії всіх таких форм міжнародного співробітництва. Показовим при цьому є міжнародно-правове співробітництво в боротьбі з корупцією. На універсальному рівні цей напрям найбільш активно розвивається в межах ООН, де ведеться масштабна робота з розроблення та забезпечення застосування заходів із боротьби із цим злочином. Досить потужними є також регіональні форми співробітництва, наприклад, GRECO. Однак проблемою залишається з'ясування організаційно-правової спроможності міжнародно-правових інструментів та міжнародних інститутів універсального рівня здійснювати системну й ефективну координацію міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією. Зокрема, зберігається проблема координації діяльності універсального та регіональних міжнародних органів з антикорупційного співробітництва.

Метою статті є обґрунтування формування на універсальному рівні міжнародного організаційно-правового механізму співробітництва в боротьбі з корупцією та з'ясування його міжнародної нормативно-правової основи.

Аналіз останніх публікацій та невирішені аспекти. Дослідження міжнародно-правового співробітництва на універсальному рівні в боротьбі з корупцією останнім часом стають дедалі популярнішими. Це відображає, з одного боку, значущість проблеми, а з іншого – зростання масштабу зусиль міжнародного співтовариства в її подоланні. Загалом загальні аспекти міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією досліджували такі українські й зарубіжні юристи: М.В. Буроменський [1], А.М. Візір [2], М.І. Данількевич [3], А.В. Домбругова [4], Г.О. Душейко, Д.М. Киценко [5], Н.А. Зелінська [6], А.С. Мацко [7], Є.В. Невмержицький [8], С.Я. Петрашко [9], Н.В. Пронюк [10], Р.С. Чимний [11], І.С. Нуруллаєв [12], Г.І. Богуш [13], С.М. Чазанфар [14] та інші. Водночас системна оцінка інституційно-правових основ такого співробітництва, особливо в аспекті формування міжнародного організаційно-правового механізму співробітництва в боротьбі з корупцією, не проводилась.

Виклад основного матеріалу. Першу спробу виробити в межах ООН міжнародний кодекс із боротьби з корупцією було зроблено 15 грудня 1975 р., коли Генеральна Асамблея (далі – ГА) ООН прийняла Резолюцію 3514 «Заходи проти корупції, що практикується транснаціональними та іншими корпораціями, їх посередниками та іншими причетними до цього сторонами», яка дала поштовх для розроблення відповідної міжнародної угоди в Комісії ООН у 1976 р. До 1980 р. проект міжнародної угоди з боротьби з корупцією був готовий, однак відкладений на невизначений строк. 1991 р. ООН знову повернулась до ідеї укладення міжнародної угоди з боротьби з корупцією.

Варто зазначити, що в межах ООН питання боротьби з корупцією й хабарництвом є прерогативою таких органів:

1) Генеральній Асамблеї ООН, яка:

– приймає резолюції про боротьбу з корупцією та на їх основі розробляє інші міжнародно-правові акти. Зокрема, ГА ООН були прийняті такі резолюції, спрямовані на боротьбу з корупцією: Резолюція 3514(XXX) від 15 грудня 1975 р. про корупцію, Резолюція 1995/14 ЕКОСОП від 24 липня 1995 р. про боротьбу з корупцією, Резолюція 51/59 від 12 грудня 1996 р. про прийняття Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб, Резолюція 51/191 від 16 грудня 1996 р. про прийняття Декларації ООН про боротьбу з корупцією і хабарництвом в міжнародних комерційних операціях; Резолюція 55/61 від 22 січня 2001 р. про ефективний міжнародно-правовий документ проти корупції, Резолюція 55/188 від 25 січня 2001 р. про запобігання корупції, незаконного переказу засобів і боротьби з ними та повернення в країни незаконно переказаних із них засобів;

– готує окремі доповіді про боротьбу з корупцією, такі як Доповідь наради групи експертів з питань корупції, що відбулась у Буенос-Айресі 15–21 березня 1997 р. [15], Доповідь наради міжурядової групи експертів відкритого складу з підготовки проекту мандату на розроблення міжнародно-правового документа проти корупції (Відень, 30 липня – 3 серпня 2001 р.) [16];

2) Генеральному секретарю ООН, який:

– за дорученням ГА ООН готує загальні доповіді (наприклад, Доповідь Генерального секретаря ООН 1997 р. про боротьбу з корупцією та хабарництвом [17]);

– виконує доручення й рекомендації з питань забезпечення запобігання корупції. Наприклад, 5 жовтня 2009 р. на 64-й сесії ГА ООН Генеральний секретар ООН підготував доповідь на тему «Попередження корупції та переказування активів незаконного походження, боротьба із цими явищами та повернення таких активів у країни походження» [18]. 9 червня 2010 р. на 65-й сесії ГА ООН Генеральний секретар ООН підготував доповідь на тему «Попередження корупції і переказування активів незаконного походження, боротьба із цими явищами та повернення таких активів у країни походження» [19]. 15 липня 2011 р. на 66-й сесії ГА ООН Генеральний секретар ООН підготував доповідь на тему «Реалізація мандатів програми ООН у сфері попередження злочинності та кримінального правосуддя, з приділенням особливої уваги діяльності Управління ООН щодо наркотиків і злочинності у сфері технічного співробітництва» [20]. 26 січня 2011 р. на 20-й сесії ЕКОСОП ООН Генеральний секретар ООН підготував доповідь на тему «Міжнародне співробітництво в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю та корупцією» [21]. 7 лютого 2012 р. на 21-й сесії ЕКОСОП ООН Генеральний секретар ООН підготував доповідь на тему «Міжнародна співпраця в боротьбі з транснаціональною організованою злочинністю та корупцією» [22];

3) Економічної і соціальної ради ООН (далі – ЕКОСОП), яка готує проекти резолюцій про боротьбу з корупцією та рекомендує їх до прийняття ГА ООН;

4) групи експертів із питань корупції, яка проводить наради експертів із питань протидії корупції;

5) Комісії з попередження злочинності та забезпечення кримінального правосуддя (створена в межах ЕКОСОП ООН, далі – КПЗЗКП), яка сприяє здійсненню резолюцій ООН, збирає від компетентних міжнародних, регіональних і неурядових організацій інформацію про міжнародні зусилля щодо боротьби з корупцією й хабарництвом, а також займається питанням про дачу хабарів державним посадовим особам інших держав у ході міжнародних комерційних операцій.

Як бачимо, перші зусилля ООН щодо запобігання корупції належать до останньої межі ХХ ст., коли ГА ООН прийняла перші антикорупційні резолюції. Однак суспільство ще не було готове до масштабних міжнародних зусиль у цьому напрямі. Тому варто вважати, що ООН у ті часи, переважно наприкінці 1990-х рр., стала головним міжнародним майданчиком, де обговорювалась нагальність спільних міжнародних зусиль у боротьбі з корупцією. Це насамперед сприяло ефективній реалізації регіональних антикорупційних ініціатив, зокрема, у Раді Європи з укладенням у 1999 р. Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією та Цивільної конвенції про боротьбу з корупцією. Проте на універсальному рівні загальної згоди держав щодо створення організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва із запобігання корупції було досягнуто дещо пізніше.

У 1990 р. Секретаріат ООН підготував Рекомендацію «Практичні методи боротьби з корупцією» та Резолюцію «Корупція у сфері державного управління», у яких зазначалося, що корупція згубно впливає на економіку країн, підриває ефективність урядових рішень, завдає шкоди моралі, зменшує довіру громадян до уряду, порушує принципи правового неупередженого правосуддя тощо [23]. Проблеми боротьби з корупцією були однією з найважливіших тем на Дев'ятому (IX) Конгресі ООН (Каїр, 1995 р.), де поряд із комплексом інших питань обговорювався проект Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб [24].

У грудні 1996 р. ГА ООН прийняла два важливі документи про боротьбу з корупцією: Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб і Декларацію ООН про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях.

Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб (Резолюція 51/59) було прийнято як засіб, що покликаний спрямовувати зусилля держав – членів ООН у боротьбі з корупцією за допомогою низки базових рекомендацій, яких необхідно дотримуватись державним посадовим особам під час виконання своїх службових обов'язків. Крім того, у цьому кодексі порушуються також такі питання: загальні принципи, якими повинні керуватись державні посадові особи під час виконання своїх обов'язків (відданість, добросовісність, компетентність, ефективність, справедливість і неупередженість); колізії інтересів та відмова від права; повідомлення відомостей про особисті активи державних посадових осіб, а також, за можливості, їх подружжя та/або утриманців; поводження з конфіденційною інформацією; політична діяльність державних посадових осіб, яка, відповідно до Міжнародного кодексу поведінки державних посадових осіб, повинна здійснюватись таким чином, щоб не підривати віру громадськості в неупереджене виконання ними своїх функцій та обов'язків.

Декларація ООН про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях (Резолюція 51/191), прийнята ГА ООН 16 грудня 1996 р. (далі – Декларація 1996 р.), передбачила комплекс заходів, які держава може вживати на національному рівні відповідно до її конституції, основних правових принципів, законів і процедур із метою боротьби з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях тощо [25, с. 84–85]. Цікавим і важливим є те, що в Декларації 1996 р. також порушується проблема хабарництва іноземних державних посадових осіб. Згідно з її п. 3 хабарництво може включати, зокрема, пропозицію, обіцянку чи передачу будь-яких виплат, подарунків або інших благ, прямо чи опосередковано, будь-якою приватною або державною корпорацією, у тому числі транснаціональною корпорацією, окремою особою якої-небудь держави будь-якій державній посадовій особі, обраному представникові іншої країни як неправомірної винагороди за виконання чи утримання від виконання цією посадовою особою або представником своїх службових обов'язків у зв'язку з тією чи іншою міжнародною комерційною операцією.

Декларація 1996 р. також містить різні положення, спрямовані на боротьбу з корупцією, у тому числі на прийняття або забезпечення застосування законів, які забороняють хабарі в міжнародних комерційних операціях; встановлення кримінальної відповідальності за дачу таких хабарів, а також недопущення можливості відрахування з обкладених податком сум хабарів, виплачених будь-якою приватною чи державною корпорацією або окремою особою будь-якої держави-члена будь-якій державній посадовій особі, обраній представником іншої країни.

Крім того, держави – учасниці Декларації 1996 р. погодились розробити та застосовувати стандарти й методи обліку, які підвищують транспарентність міжнародних комерційних операцій, розробляти або заохочувати розроблення кодексів поведінки в галузі підприємницької діяльності, стандартів або оптимальної практики, які забороняють корупцію, хабарництво та пов'язані з ним протиправні дії під час здійснення міжнародних комерційних операцій; вивчити можливість визнання незаконного збагачення державних посадових осіб чи обраних представників злочином та забезпечити, щоб положення про нерозголошення банківської таємниці не перешкоджали кримінальним розслідуванням або іншим судовим розглядам щодо корупції, хабарництва чи пов'язаної із цим незаконної практики в міжнародних комерційних операціях.

Зрештою, держави – учасниці Декларації 1996 р. погодились співпрацювати та надавати одна одній максимально можливу допомогу щодо кримінальних розслідувань та інших процесуальних дій

у зв'язку з корупцією й хабарництвом у міжнародних комерційних операціях, у тому числі обмінюватись відповідною інформацією та відповідною документацією.

Хоча Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб і Декларація ООН про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях не мають обов'язкової юридичної сили, вони мають важливе політичне значення, оскільки відображають досягнуту в межах міжнародного співтовариства політичну згоду з визначених питань.

У підготовленій ЕКОСОП Резолюції 1997/25 від 21 липня 1997 р. щодо міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією й хабарництвом у міжнародних комерційних операціях зазначалося, що ГА ООН занепокоєна з приводу дачі хабарів особами та підприємствами інших країн державним посадовим особам у зв'язку з міжнародними комерційними операціями. При цьому особливу стурбованість держав, що підтримали резолюцію, викликала фіскальна політика урядів деяких розвинених країн, які дозволяють національним підприємствам декларувати витрати, понесені у зв'язку з дачею хабарів державним посадовим особам у країнах, що розвиваються, як експлуатаційні затрати, які тому не враховуються під час оподаткування.

Посилаючись на свою Резолюцію 3514(XXX) від 15 грудня 1975 р., у якій ГА ООН засудила всі види корупції, у тому числі хабарництво, які практикуються транснаціональними та іншими корпораціями, їх посередниками й іншими причетними до цього сторонами в порушення законів і правил приймаючих країн, у Резолюції 1997/25 ГА ООН:

1) закликала всі уряди держав-членів ООН здійснювати співробітництво для попередження корупції, у тому числі хабарництва; використовувати Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб, прийнятий ГА ООН 12 грудня 1996 р. (резолюція 41/59), як інструмент, яким варто керуватись у своїх зусиллях із боротьби з корупцією; вживати всіх можливих заходів для здійснення Декларації ООН про боротьбу з корупцією й хабарництвом у міжнародних комерційних операціях від 16 грудня 1996 р. (Резолюція 51/191), а також виконувати відповідні міжнародні декларації та ратифікувати належним чином міжнародні конвенції з боротьби з корупцією тощо;

2) просила ЕКОСОП та її допоміжні органи, зокрема КПЗЗКП, сприяти виконанню Декларації 1996 р. (Резолюція 51/191) та регулярно розглядати питання про корупцію й хабарництво в міжнародних комерційних операціях і сприяти виконанню резолюцій ГА ООН;

3) запропонувала державам-членам подати доповіді про заходи, вжиті на виконання положень Декларації 1996 р., зокрема, щодо встановлення кримінальної відповідальності, прийняття ефективних санкцій, відрахування з обкладених податком сум, стандартів і методів обліку, розроблення кодексів поведінки в галузі підприємницької діяльності, незаконного збагачення, взаємної юридичної допомоги та положень про банківську таємницю, розроблення національних стратегій політики в галузі боротьби з корупцією;

4) доручила Генеральному секретарю ООН узагальнити підготовлені доповіді (при цьому компетентним міжнародним, регіональним і неурядовим організаціям було доручено подати відповідну інформацію про міжнародні зусилля з боротьби з корупцією й хабарництвом), поширити їх для розгляду на 7-й сесії КПЗЗКП з метою вироблення подальших заходів, спрямованих на виконання Декларації 1996 р. в повному обсязі. Водночас передбачалося, що КПЗЗКП приділятиме особливу увагу питанню дачі хабарів державним посадовим особам інших держав у ході проведення міжнародних комерційних операцій і включити в обговорення на своїй 7-й сесії питання про розгляд заходів, прийнятих державами – членами ООН із метою виконання Декларації 1996 р.;

5) висловила переконання в тому, що корупційна практика підриває державний апарат і послаблює політику в соціальній та економічній галузях, а також закликала держави – члени ООН встановити кримінальну відповідальність за дачу хабарів державним посадовим особам іншої держави в ході міжнародних комерційних операцій і заохочувати держави в разі необхідності до здійснення програмних заходів із метою стримування, попередження й припинення хабарництва та корупції. Наприклад, відповідно до Резолюції ГА ООН 1997/25 це мало відбуватись на такій основі: а) зниження організаційних перешкод шляхом розроблення комплексних систем управління та сприяння проведенню правових реформ згідно з їх основоположними правовими принципами як у державному, так і в приватному секторах; б) сприяння підвищенню ролі громадян у створенні прозорих і підзвітних систем управління; в) підтримки участі неурядових організацій у виявленні, плануванні та здійсненні ініціатив, які сприяють підвищенню етичних норм і практики в межах як державних, так і комерційних операцій; г) забезпечення в міру необхідності підготовки кадрів і технічної допомоги для інших держав із метою розроблення та виконання стандартів належного управління, зокрема, звітності й відкритості, законної комерційної й фінансової поведінки та інших заходів із боротьби з корупцією тощо.

ООН визнала міжнародний характер проблеми корупції та намагається сьогодні знайти загальноновизнані форми й методи боротьби із цим негативним для суспільства явищем.

Усі вищенаведені документи мають рекомендаційний характер, проте відіграють важливу роль у формуванні норм міжнародного права із цього питання, а також здатні впливати на норми внутрішнього національного права держав.

15 листопада 2000 р. прийнята Рамкова Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності (далі – КТНОЗ 2000 р.), яка стала рішучим кроком світового співтовариства у відповідь на глобалізацію організованої злочинності й корупції [16].

КТНОЗ 2000 р. охоплює широкий спектр проблем, у тому числі й корупцію як злочин транснаціонального характеру/значення, надає визначення поняття «кримінально карана корупція». У ній також передбачена вимога криміналізувати акти корупції, тобто отримання та передачу хабара, і вжити інші законодавчі й адміністративні заходи для попередження та виявлення корупції серед публічних посадових осіб для забезпечення ефективної боротьби з корупцією на основі єдиних стандартів для внутрішніх законів.

22 січня 2001 р. ГА ООН прийняла резолюцію, у якій визнала доцільність розроблення ефективного міжнародно-правового документа проти корупції, незалежного від КТНОЗ 2000 р. [27]. Його розробленням займався Центр ООН із питань міжнародного попередження злочинності (від Управління ООН із контролю за наркотиками та попередженням злочинності).

Генеральному секретареві ООН було доручено підготувати доповідь (у якій би містився аналіз усіх відповідних міжнародно-правових та інших документів і рекомендацій стосовно боротьби з корупцією тощо), а також надати її для розгляду КПЗЗКП з метою формулювання рекомендацій і керівних вказівок щодо майбутньої роботи з підготовки правового документа проти корупції [28].

Крім того, ГА ООН постановила створити для розроблення такого документа спеціальний комітет, який почне працювати у Відні відразу після затвердження мандату. У цьому ж 2001 р. було скликано Міжурядову групу експертів відкритого складу для розгляду й підготовки (на основі доповіді Генерального секретаря ООН і рекомендацій КПЗЗКП) проекту мандата на розроблення майбутнього міжнародно-правового акта проти корупції [29]. Нарада Міжурядової робочої групи відкритого складу з підготовки проекту мандата на розроблення міжнародного правового документа проти корупції проходила у Відні з 30 липня по 3 серпня 2001 р. У її роботі взяли участь представники 97 держав, а також спостерігачі від організацій системи ООН, інститутів Програми ООН із попередження злочинності й кримінального правосуддя, міжурядових і неурядових організацій.

На нараді виступили представники Єгипту, Китаю, Уругваю, Бельгії, Болгарії, Угорщини, Кіпру, Польщі, Словаччини, Туреччини, Чехії, Йорданії, Марокко, Японії, які висловили думку, що документ, про який ідеться в Резолюції 55/61 ГА ООН, повинен бути незалежним, юридично обов'язковим, мати форму конвенції та включати такі елементи: визначення, які повинні включати аспекти, пов'язані з корупцією в публічному й приватному секторах, у тому числі визначення поняття цивільних службовців; широку сферу застосування; ефективні заходи попередження, контролю й боротьби з корупцією як у публічному, так і в приватному секторах, у тому числі участь цивільного суспільства, підготовку цивільних службовців, створення незалежних національних органів у боротьбі з корупцією; розділ про криміналізацію актів корупції, який повинен включати транснаціональний підкуп, незаконне збагачення, відмивання доходів від корупції; розділ про взаємну правову допомогу, що буде сприяти розвитку міжнародного співробітництва, обміну інформацією, яка допоможе відстежувати кошти й переказ коштів незаконного походження, пов'язаних із корупцією, з метою забезпечення повернення таких коштів, вилучення та конфіскації прибутків від корупції, наданню технічної допомоги, особливо країнам, що розвиваються; створення багатостороннього механізму для контролю за застосуванням конвенції, який повинен базуватись на рівності зобов'язань та бути ефективним і гнучким.

На нараді було визнано, що корупція є елементом життя як у промислово розвинених країнах, так і в країнах із перехідною економікою, а також у країнах, що розвиваються [30]. Також зазначалося, що основна мета нової конвенції повинна полягати в розвитку міжнародного співробітництва держав у боротьбі з корупцією та що конвенція повинна базуватись на основі поваги принципів суверенітету, територіальної цілісності й невтручання у внутрішні справи держав. Передбачалося, що нова конвенція повинна бути укладена до 2003 р.

31 жовтня 2003 р. ГА ООН прийняла Конвенцію ООН проти корупції (далі – КПК 2003 р.). На політичній конференції високого рівня для підписання Конвенції ООН проти корупції, яка відбулась 9–11 грудня 2003 р. в Меріде (Мексика), КПК 2003 р. підписали 95 держав, у тому числі й Україна, і одна держава подала на зберігання ратифікаційну грамоту [31].

Перший розділ КПК 2003 р. (загалом документ складається з Преамбули та восьми розділів) містить загальні положення щодо цілей, термінів і сфери застосування конвенції. Другий розділ містить визначення основних заходів попередження корупції. У третьому розділі врегульовуються питання криміналізації корупційних дій, а також визначаються заходи правоохоронної діяльності. Четвертий розділ присвячений питанням міжнародного співробітництва. У п'ятому розділі визначаються заходи з повернення активів. Шостий розділ стосується питань технічної допомоги й обміну інформацією. У сьомому розділі вказуються механізми забезпечення виконання КПК 2003 р., а у восьмому – заключні положення КПК 2003 р. [32].

20 грудня 2004 р. ГА ООН прийняла Резолюцію «Боротьба з корупцією: допомога державам у створенні потенціалу з метою сприяння набуттю чинності та подальшому здійсненню Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції», у якій закликала держави-члени якнайшвидше розглянути питання про підписання й ратифікацію КПК 2003 р. з метою забезпечення швидшого набуття чинності нею та зробити добровільний внесок у Фонд ООН із попередження злочинності й забезпечення кримінального правосуддя для надання країнам із перехідною економікою технічної допомоги, яка може їм знадобитись для виконання положень КПК 2003 р. [33].

22 грудня 2004 р. ГА ООН ухвалила також Резолюцію «Попередження корупції та переказування активів незаконного походження, боротьба із цими явищами й повернення таких активів у країни походження», у якій звернулася до всіх держав-членів і компетентних регіональних організацій економічної інтеграції з пропозицією якнайшвидше підписати й ратифікувати КПК 2003 р. та повністю забезпечити повне виконання її положень [34].

4 грудня 2009 р. ГА ООН на своїй 64-й сесії, що проходила в Судані, ухвалила проект Резолюції «Попередження корупції і переказування активів незаконного походження, боротьба із цими явищами та повернення таких активів у країни походження» відповідно до Конвенції ООН проти корупції. Цей проект був представлений Мохамедом Шеріфом Діалло [35].

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного можна стверджувати, що із середини 1970-х рр. ООН почала відігравати дедалі важливішу роль у забезпеченні ефективності співробітництва держав у боротьбі з корупцією. Це залишається пов'язаним із визначенням ГА ООН корупції як однієї з основних соціальних проблем сучасності, що рівною мірою загрожує основним державним інститутам в індустріально розвинених країнах та в країнах, що розвиваються.

Антикорупційні зусилля органів ООН були спрямовані на формування універсального організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва, що є стандартною формою організації співробітництва в боротьбі зі злочинністю. Такий механізм, по-перше, має здебільшого в основі багатосторонню конвенцію, що передбачає створення відповідного органу конвенційного контролю за її дотриманням. По-друге, специфіка корупції передбачає залучення до боротьби з нею інших міжнародно-правових інструментів, що спрямовані на боротьбу з організованою злочинністю, відмиванням «брудних грошей» тощо та створених на їх основі контрольних органів. По-третє, досліджуваний механізм є водночас міжнародно-правовим і політичним. Це означає, що міжнародне співробітництво в боротьбі з корупцією спирається на засоби дипломатичного впливу, які широко використовують міжнародні міжурядові організації. Зокрема, ключове значення на універсальному рівні мають такі прийняті в межах ООН юридичні й політичні документи про боротьбу з корупцією, як Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб 1996 р., Декларація ООН про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних операціях 1996 р., Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р., Конвенція ООН проти корупції 2003 р. Сукупність цих актів складає своєрідну нормативно-правову основу універсального організаційно-правового механізму міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією.

Міжнародне співробітництво в боротьбі з корупцією демонструє сучасну універсальну модель міжнародного співробітництва в боротьбі зі злочинністю та окремими її видами. Наразі здатність такої моделі належним чином виконувати координуючу роль у відносинах із регіональними механізмами боротьби зі злочинністю залишається проблематичною. Це жодним чином не принижує значення універсальної моделі та свідчить, скоріше, про потребу в чіткому визначенні універсальних і регіональних пріоритетів, у межах яких можлива ефективна координація міжнародної та міжнародно-правової співпраці.

Література:

1. Буроменський М.В. Деякі особливості застосування в Україні міжнародних договорів про боротьбу з організованою злочинністю. Вісник Академії правових наук України. 1999. № 2(17). С. 50–58.
2. Візір А.М. Міжнародно-правові зобов'язання держав з Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції: дис. ... канд. юрид. наук; НУ «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Х., 2011. 215 с.
3. Данількевич М.І. Проблеми боротьби з корупцією: міжнародний і вітчизняний досвід. Корупція: регіональні та отраслеві тенденції: збірник наукових статей / под ред. М.Ф. Орзиха, В.Н. Дремина. О.: Фенікс, 2003. С. 71–81.
4. Домбругова А.В. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з корупцією. Юридичний вісник України. 2007. № 2. С. 12.
5. Душейко Г.О., Киценко Д.М. Досвід міжнародного співробітництва в боротьбі з корупцією: загальний огляд діяльності Інтерполу. Вісник Запорізького юридичного інституту. 2002. № 3(24). С. 162–169.

6. Зелинская Н.А. Международные преступления и международная преступность: монография. О.: Юридическая литература, 2006. 256 с.
7. Мацко А.С. Діючі міжнародні структури боротьби з корупцією. Економіка. Фінанси. Право. 2000. № 6. С. 23–28.
8. Невмержицький Є.В. Міжнародний досвід протидії корупції. Вісник Академії прокуратури України. 2007. № 2. С. 64–73.
9. Петрашко С.Я. Міжнародно-правовий механізм протидії корупції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; Інститут законодавства ВРУ. К., 2012. 20 с.
10. Пронюк Н.В. Актуальні питання міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції. Науковий вісник Дипломатичної академії України. К.: Демід, 2004. Вип. 10: Зовнішня політика і дипломатія: погляд із ХХІ століття. Ч. 2. С. 140–155.
11. Чимний Р.С. Для боротьби з корупцією не вистачало тільки конвенції (Європейська конвенція про боротьбу з корупцією). Закон і бізнес. 1999. № 6. С. 12.
12. Нуруллаєв І.С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією: монографія. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 160 с.
13. Богуш Г.И. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции. Вестник Московского университета. Серия 11 «Право». 2006. № 3. С. 22–39.
14. Chazanfar S.M. Third World Corruption; A Brief Survey of Issue. Journal of Social, Political and Economic Studies. 2000. Vol. 25. № 3. P. 351–368.
15. Документ ООН. E/CN.4/1997/31 Add.1.
16. Документ ООН. A/AC.260/2. 08.08.2001.
17. Документ ООН. E/C.4/1997/3.
18. Документ ООН. A/64/122*. 05.10.2009.
19. Документ ООН. A/65/90. 09.06.2010.
20. Документ ООН. A/66/303. 15.07.2011.
21. Документ ООН. E/CN.4/2011/5. 26.01.2011.
22. Документ ООН. E/CN.4/2012/9. 07.02.2012.
23. Матеріали 8-го Конгресу ООН з попередження злочинності та ставлення до правопорушників (Гавана, Куба, 27 серпня – 7 вересня 1990 р.). Нью-Йорк ООН, 1991. 100 с.
24. Довідковий документ про міжнародну боротьбу з корупцією, підготовлений Секретаріатом ООН. Каїр, 1995. A/CONF.169/14.
25. Міжнародно-правові акти та законодавство окремих країн про корупцію / упор. М.І. Кашлик та ін. К.: Школяр, 1999. 200 с.
26. United Nations Convention against Transnational Organized Crime (adopted by the UN Millennium General Assembly on 15 November 2000). Compendium of International Legal Instruments on Corruption. Vienna, November 2003. P. 216–248.
27. Документ ООН. E/CN.4/2001/3. 02.04.2001.
28. Документ ООН. A/AC.55/61. 22.01.2001.
29. Документ ООН. A/AC.260/2. 08.08.2001.
30. Документ ООН. A/AC.58/4.
31. Документ ООН. A/AC.59/155.
32. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции от 31 октября 2003 г. URL: http://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/signing/Convention-r.pdf.
33. Документ ООН. A/RES/59/155.
34. Документ ООН. A/RES.59/242.
35. Документ ООН. A/C.2/64/L.64. 04.12.2009.